

BUITEN

22^E JAARGANG N^O. 11.

ZATERDAG 17 MAART 1928.

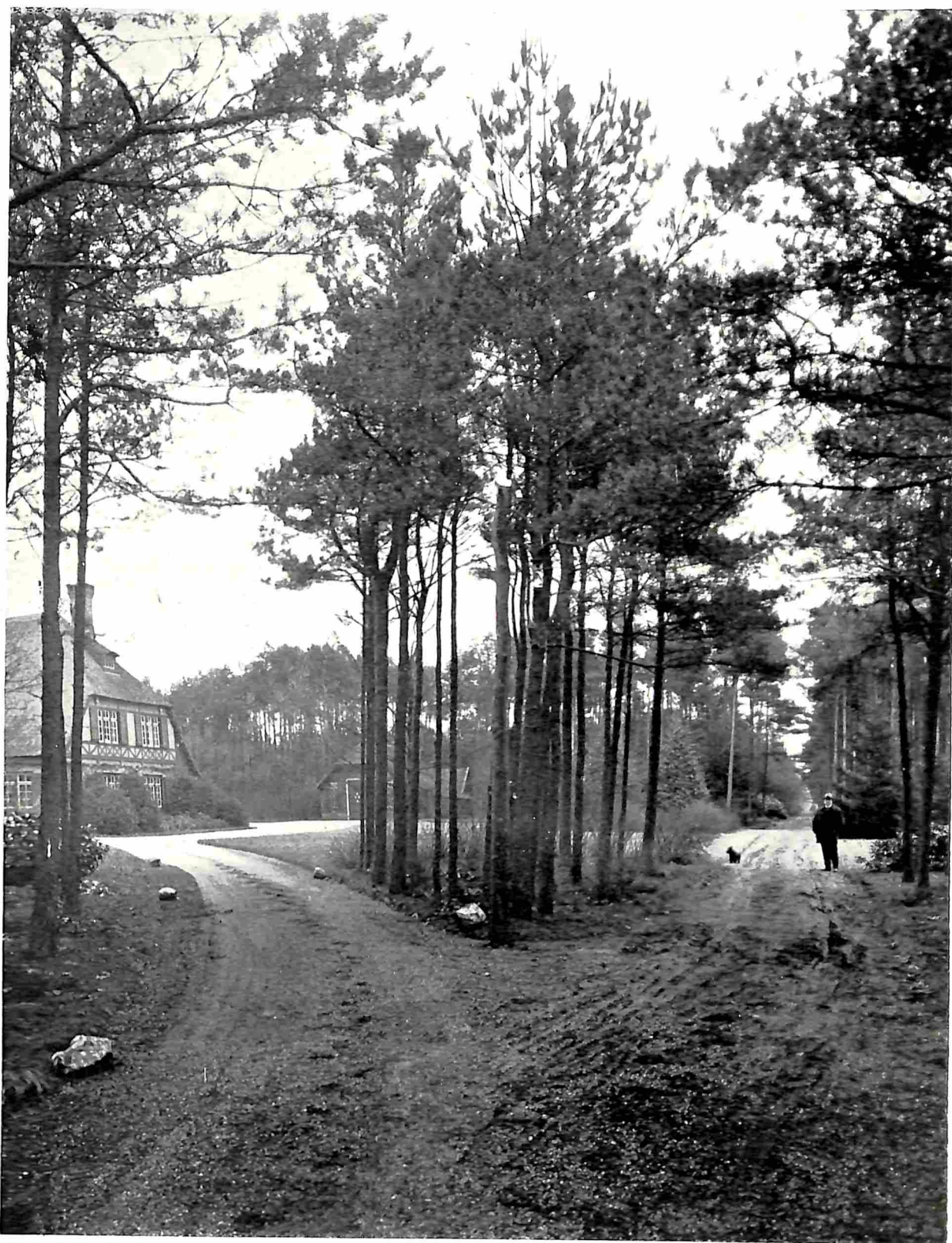

Foto C. Steenbergh.

BIJ HUIZE DE SCHUUR TE EPE.

Redacteur: Mr. A. LOOSJES.

INHOUD:

DE STRAAT VAN DE FLUITSPEELSTER, DOOR H. DE VERE STACPOOLE (II)	BLZ. 122
DE PARKARCHITECT HUGO A. C. POORTMAN (GEÏLLUSTREERD), DOOR H. H. V. Z.	BLZ. 124—125
HUGO A. C. POORTMAN ALS TUINKUNSTENAAR (GEÏLLUSTREERD), DOOR H. H. V. Z.	BLZ. 121, 126—132
GEEN NIEUWS ONDER DE ZON, DOOR J. D. H. VAN UDEN	BLZ. 128
BIJ DE DIEREN. NAAR HET DUITSCHE VAN MANFRED KYBER, VERTAALD DOOR M. P. DIAMANT—DE VRIES	BLZ. 129
RENATA DI FRANCIA. NAAR HET POOLSCHE, DOOR KAZIMIERZ CHLEDOWSKI (7)	BLZ. 131

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

De uitgevers verzoeken beleefdelijk dit blad te noemen als men naar aanleiding van eene advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

Men gelieve alles wat de Redactie of de Administratie van dit weekblad betreft te adresseeren aan de Uitgevers Scheltema & Holkema's Boekhandel, Rokin 74—76, Amsterdam, met de toevoeging: „Voor De Redactie” of „voor de Administratie van het Weekblad Buiten” duidelijke naam en adresvermelding wordt verzocht ook achter op de foto's.

Afzonderlijke nummers: Prijs 40 cts.

De Straat van de Fluitspeelster

II) DOOR H. DE VERE STACPOOLE.

„LAAT hem gaan. Ik betwijfel zelfs of hij gek is; ik denk, dat hier een vergissing in het spel is. Laten wij het eens onderzoeken”. Toen tot Pheidon: „Antwoord mij, dan kunnen wij de zaak wellicht tot klaarheid brengen. Je hebt een beurs verloren. Wanneer is ze je ontnomen?”

„Dat weet je; nog geen uur geleden”.

„En je zegt — de goden bewaren mij — dat ik ze je ontstolen heb?”

„Dat zeg ik”.

„En waar heb je ze verloren?”

„Dat weet ge; in de laan, uitkomend op de Straat der Leerlooiers”.

„En hoe kan ik ze je ontnomen hebben, als je in aanmerking neemt dat ik sinds het middaguur voortdurend in de keuken ben geweest?”

Pheidon antwoordde niet.

Cleon riep een der slaven met zijn vriendelijke stem. „Ben ik niet sinds den middag steeds in de keuken geweest?”

„Ja, meester”, zei de slaaf met schijnbaar volmaakte overtuiging, gemengd met verbazing dat hem zoo een vraag gesteld werd.

„Pyrrhias”, zei Cleon, „ben ik niet sinds het middaguur hier in de keuken geweest?”

„Ja, meester”.

Hij riep iederen slaaf op zijn beurt en allen gaven zij hetzelfde antwoord. Toen liet hij den deurwachter komen en de vroolijke, onschuldige knaap kwam en voegde zijn getuigenis bij dat der anderen.

Pheidon had in zijn kort leven al leugenaars leeren kennen; hij had op zijn beurt ook wel eens gelogen; maar van zulk liegen had hij geen begrip. Die slaven leken hem geen menschelijke wezens toe, maar machines. Zeker hadden zij nooit schaamte of waarheid gekend. Dit was weer een nieuw beeld van het Atheensche leven, dat Geld hem vertoonde. Gladde en glimlachende corruptie in iemand's eigen huis.

O! het fraaie huis en het atrium van het Geluk, het glimlachend gelaat aan de deur, de hof en de kleine zacht-sjillende vogeltjes, de mooie slaven met hun zachte stemmen — wat een droom, op zóó een basis! Wat een woning voor Valschheid, Onrechtvaardigheid, Verraad en Dieverij!

Pheidon, zooals de meeste jongens, dacht heel wat na. Het geval was voor hem meer iets tastbaars dan een kwestie van moraal. Het leek hem toe alsof hij iets glibberigs en glads en zachts had beetgepakt; iets dat niettemin bijten kon en vergiftig was.

Een hol vol ruige dieven zou hem niet zoo beangst hebben als die keuken vol mooie slaven met hun gladde tongen.

„Welnu”, zei Cleon, „wat heb je hierop te zeggen?”

„Terwijl hij dit vroeg, trad Cleon op hem toe en Pheidon antwoordde niet. Hij week achteruit in afwachting van een slag. Hij werd nu bang, want hij was overtuigd, dat als de man hem zou vermoorden, de slaven hem niet zouden beschermen, noch later er iets van zouden oververtellen — zoo'n macht oefende Cleon over hen uit.

„Hij is stom,” zei Cleon. „Komaan, pakt hem beet en gooit hem de deur uit en probeert eens of een stok, onderweg gebruikt, hem niet aan het praten kan brengen”.

Een stok met een riem eraan, stond in een hoek van de keuken.

In een oogwenk werd Pheidon, door twee slaven gegrepen, door de badkamer gesleurd, terwijl een derde, gewapend met den stok, hem van achteren bewerkte. Hij vocht ertegen, maar gaf geen geluid, en de dwaas met den stok, die de streken van een haven-jongen niet kende, kwam juist toen de deur geopend werd, te dicht bij en kreeg een schop op dat deel van zijn lichaam waar een schop het meest pijn doet.

Het volgende oogenblik lag Pheidon op straat en werd de deur achter hem gesloten.

VEERTIENDE HOOFDSTUK.

DIOMEDES STELT ORDE OP ZIJN HUIS.

Na het middagmaal te hebben gebruikt ten huize zijner zuster, sloeg Diomedes den weg naar huis in.

De Straat der Triremen zou de kortste weg geweest zijn; toch ging hij terug en maakte een omweg, om door de Straat der Fluitspeelster te loopen. De straat, die hij tot nu toe vermeden had omdat zij hem vijandig had toegeschenen, had plotseling haar aantrekkingskracht op hem uitgeoefend. Het was alsof een steenen sphinx, tot nu toe weerzinwekkend, plotseling een sphinx van vleesch en bloed was geworden en hem door haar blik tot zich trok.

Hij had altijd een gevoel van tegenzin gehad voor die plaats. Wie heeft niet wel eens datzelfde gevoel voor sommige huizen en plaatsen? Evenals Aristophanes voelde dat de Itonische Poort een betoovering wierp over zijn geluk, zoo voelde Diomedes, dat de Straat der Fluitspeelster haar betoovering wierp over zijn leven.

„Daar te verblijven zou je noodlottig zijn”, zei het Bijgeleef; en hij was er verbleven.

Toen hij langs het huis van Gyges liep, keek hij naar al de vensters op, waarvan de luiken nu stevig gesloten waren. Ongetwijfeld zou Gyges nu thuis zijn. Hij bleef staan, als aarzde hij of hij al of niet zou aankloppen; toen liep hij door.

Een groote onrust bezielde hem. Zijn geest, zoo helder, zoo scherp, zoo opmerkzaam, had iets van de zekerheid zijner visie verloren, zijn wil iets van zijn macht, zijn vastberadenheid iets van haar kracht.

De zwaluw, die voor een oogenblik was neergestreken in den hof van Gyges en daar onder de betoovering van de katte-oogen was gekomen, had in haar vogelhersentjes dezelfde vaagheid van visie en besluiteloosheid en verlies van wilskracht gevoeld, die zich nu openbaarden in de hersens van den man.

Toen Diomedes het fonteintje passeerde, dat weende als een aan de stad gekluisterde Naiade, klonk het klepperen van het losse luik weer in zijn ooren juist zooals hij het gehoord had toen hij de straat in liep.

Hij bleef staan, draaide half om alsof een stem hem geroepen had en toen, met een beweging alsof hij zich los rukte uit een strik, liep hij de Straat der Winden in.

En wien anders dan Pheidon vond hij op den hoek van de Straat van den Tempel van Dionysus!

„Aha”, zei Diomedes, „mijn beurs-drager! Wel, kwa-jongen, waar ga je nu heen?”

„Ai!” riep Pheidon uit, „naar de havenstad, waar de menschen eerlijk zijn. Heb ik u om uw beurs gevraagd?”

Woedend om de behandeling, die hij had ondergaan, begon hij zijn geschiedenis te vertellen, terwijl hij voor den verbaasden Diomedes bleef staan en bijna ieder woord van gebaren vergezeld deed gaan.

Diomedes, met zijn ingeboren gave de waarheid te kennen als hij haar hoorde, wist, dat de jongen niet loog.

„Welnu”, zei hij ten slotte. „Meletus kreeg dus mijn beurs in handen — en toen?”

„Toen”, zei Pheidon, „ontmoette ik den man wien u vanmorgen op het marktplein geld hebt gegeven en vroeg ik hem uw adres”.

„Philinus. En wat zei hij?”

„Hij was half dronken —”

„Maar half dronken! Bij Hestia! hij moet zeker zijn leven beteren”.

„En hij zei mij, dat ik mij voor u moest in acht nemen — dat u niet in de goden gelooft”.

Diomedes' gezicht betrok, ofschoon hij lachte.

„Als ik hem twee drachmen had gegeven in plaats van één, zou hij heelemaal dronken en sprakeloos geweest zijn en zou hij mijn reputatie met rust gelaten hebben. Men moet nooit de liefdadigheid ten halve betrachten. Ga voort”.

„Hij gaf mij ten slotte uw adres en ik ging naar uw huis om mijn verlies te melden aan Cleon uw huismeester.”

„Ja?”

„En Cleon — was Meletus”.

„Ben je daar zeker van?”

„Hij was 't precies, tot de wrat boven zijn wenkbrauw toe”.

„Dat is waar”, zei Diomedes. „Hij heeft een wrat boven zijn wenkbrauw”.

„Ik beschuldigde hem, ik schold hem uit —”

„Je maakte je kwaad”.

„Ja! ik maakte me kwaad! Maar hij had mij bestolen!”

„Hij heeft mij vaak genoeg bestolen en toch heb ik mij nooit kwaad gemaakt. Ontkende hij het feit te hebben gepleegd?”

„Hij zwoer, dat hij sinds het middaguur zijn keuken niet had verlaten”.

„Zoo!”

„En al uw slaven bezwoeren het eveneens”.

„Zoo!”

Diomedes bleef in gedachten staan. Toen wendde hij zich naar zijn huis.

„Volg mij!” zei hij.

Pheidon volgde hem naar de deur van het huis. Diomedes klopte, en de glimlachende, opgeruimde slaaf deed open. Toen hij Pheidon achter zijn meester zag aankomen, trok hij een leelijk gezicht.

„Ga mee”, zei Diomedes.

Hij ging de gang in, gevolgd door den jongen. In den binnenhof ging hij zitten op een der stoelen met blauwe kussens, en na Pheidon gewenkt te hebben, dat hij naast hem moest komen staan, beval hij den slaaf Cleon te halen.

Diomedes had zijn wandelstok niet uit handen gegeven en terwijl hij, diep in gedachten, op den schuldige zat te wachten, trok hij met de punt van zijn stok allerlei figuren op den vloer. Hij wist, dat Cleon hem met provisie en op tal van andere wijzen bestolen had; hij wist dat slaven leugenachtig waren; hij wist dat de stad verdorven was, dat menschen wien hij goeds had bewezen, als Philinus, de eersten waren om hem te belasteren, dat fuifkameraden soms zijn bitterste vijanden waren; hij had dit alles in theorie geweten en er cynisch mee gespot. Maar het noodlot wilde hem in de praktijk doen ondervinden, waar hij in theorie om gelachen had. En het scheen, dat Cleon en den slaven de taak was opgelegd zijn eerste nederige leermeesters te zijn.

Een oogenblik later ging de deur open, die naar de achtervertrekken voerde en trad Cleon binnen, dik, zakelijk, een toonbeeld van goedmoedigheid. Hij scheen heelemaal niet verbaasd toen hij Pheidon zag, en dat overtuigde Diomedes dadelijk van zijn schuld.

„Cleon”, zei Diomedes, „wat betreft die bloemen voor het feestmaal vanavond — hebt ge die besteld?”

„Zeker”, zei Cleon, „daar gij het toch verlangd hebt”.

„Maar”, zei Diomedes, „heb je ze gezien voor je ze gekocht hebt, zooals ik je bevolen heb?”

„Ik heb ze stuk voor stuk bekeken. Er is geen verdord blaadje bij —”

„Hoe laat ben je aan het kraampje van den bloemenkoopman geweest?”

„Toen de markt aan den gang was”.

„Maar toen ik tijdens den druksten marktijd het kraampje van Gigas, bij wien ik altijd koop, langs liep op mijn weg naar den bankier, lagen er niet anders dan een paar allerge-lukkigste kransen; en toen ik er toevallig tegen het middaguur weer langs kwam, was het nog net zoo. Hoe kun je dan de bloemen bekeken hebben?”

„Toen ik op het drukste uur van de markt kwam, verzocht Gyges mij een uur na den middag terug te komen, want de zending die hij van buiten verwachtte, zou niet vóór dien tijd aankomen.”

„Maar een uur na den middag is het marktplein toch verlaten.”

„Zeker, maar ik moest bij hem komen in zijn winkel in de Straat der Bloemenverkoopers”.

„En ben je daar geweest?”

„Zeer zeker”.

„Een uur na den middag?”

„Een uur na den middag”.

„Hoe kan je dan tezelfder tijd in je keuken zijn geweest?”

„Maar ik was niet in mijn keuken”.

„Hoe klopt dat dan met het verhaal van dezen jongen?”

Cleon keek hem niet-begrijpend aan.

„Hij zegt, dat je hem bezworen hebt, dat je sinds het middaguur je keuken niet hebt verlaten”.

„Ik hem bezworen!” Cleon barstte in lachen uit. „Maar dit is de eerste keer dat ik hem voor mijn oogen zie. Ik hem bezworen! Nooit. Wel, bij Hestia, dat is een toppunt! Hem bezworen, dat ik niet uit mijn keuken ben geweest! Waarom zou ik dat doen?”

Diomedes wendde zich tot Pheidon.

„Hoor je wat hij zegt?”

„Hij is een leugenaar!” antwoordde Pheidon heel be-daard.

„Hij zegt tegen mij, dat hij je nooit tevoren gezien heeft”.

„Hij is een leugenaar!”

„Maar”, mengde Cleon, die steeds meer verbaasd scheen te worden, zich nu in het gesprek, „is de jongen krankzinnig? Wat beteekent dat allemaal? Wat wil hij eigenlijk?”

„Hij zegt, dat jij hem op straat ontmoet hebt, dat je een gesprek met hem hebt aangeknoopt en hem een beurs met zilver hebt ontstolen; dat hij toen hier gekomen is en je van den diefstal beschuldigd heeft —”

„Hij hier geweest!” viel Cleon hem in de rede. „Nog nooit”.

„Dat de slaven je verklaringen bevestigd hebben”.

„Absoluut niet waar!”

„Goed, wij zullen zien. Roep de slaven”.

Cleon liep lachend door de deur die naar de achter-vertrekken leidde. Even later kwam hij terug, gevolgd door de slaven, van den jongen die als keukenhulp en vatenwasscher fungeerde, tot den portier toe.

Diomedes stelde ze met een zwaai van zijn stok in een kring op. Zij waren er allemaal, behalve Xanthias, zijn lijf-bediende, de eenige dien hij volkomen kon vertrouwen. Xanthias had hij, na zijn terugkomst dien ochtend met de pakjes, naar zijn landhuis gestuurd om druiven te halen voor het aanstaande feestmaal. Hij zou eerst tegen het vallen van den avond terugkomen.

„Hebben jelui dien jongen ooit vroeger gezien?” vroeg Diomedes.

„Nooit!”

Het antwoord klonk als één woord door één mond gesproken. De portier voegde er aan toe: „Meester, een paar uur geleden draaide een jongen zooals hij rond voor de deur, maar ik heb hem weggejaagd, omdat ik dacht, dat hij niet veel goeds in den zin had”.

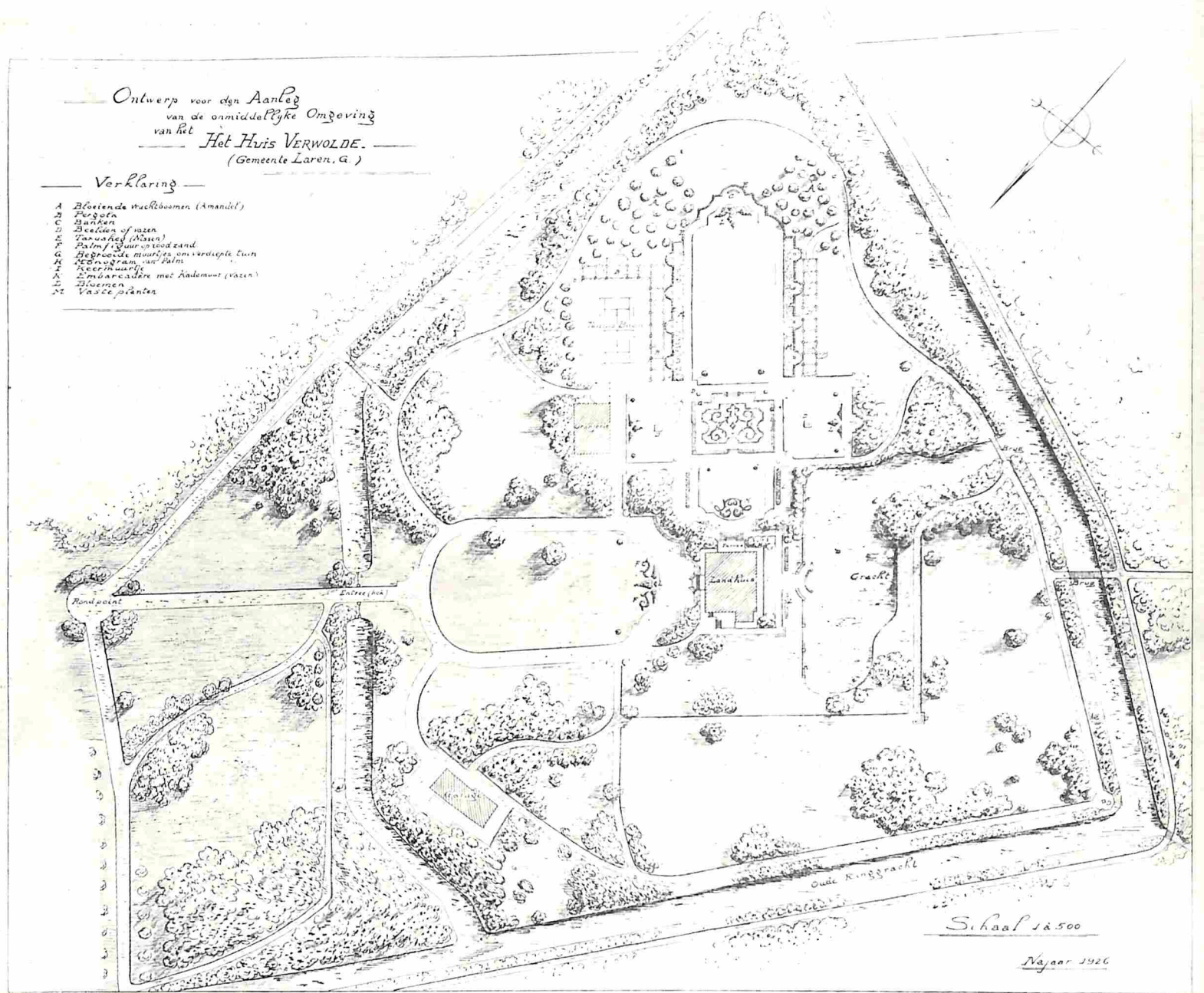
Hij ondervroeg ze ieder, stuk voor stuk, en ieder antwoordde hem met alle teekenen van waarheid en eerlijkheid.

Toen liet hij ze weggaan, met uitzondering van den deur-wachter.

Toen zij weg waren, bleef hij in gedachten verzonken zitten.

Als Pheidon de waarheid gesproken had, waren Cleon en al die slaven leugenaars. Hij kon gelooven dat zij leugenaars waren, maar hij kon zich niet voorstellen, dat zij in staat waren tot zoo een volmaakte en volkomen huichelarij.

(Wordt vervolgd).

DE OMGEVING VAN HET HUIS VERWOLDE (LAREN G.). PLAN, ONTWERPEN EN UITGEVOERD DOOR HUGO A. C. POORTMAN.

De parkarchitect Hugo A. C. Poortman.

HUGO A. C. Poortman werd 20 Maart 1858 te Zwolle geboren, als zoon van den predikant F. Poortman. Hij bezocht de H.B.S., en was vervolgens volontair bij den tuinbaas R. Wind, Villa Flora te Zwolle. Daarop volgde eene driejarige studie aan de Rijkstuinbouwinterschool te Vilvoorden; daarna nog een korte praktijk in de kweekerijen van Jac. Jurrissen te Naarden; en toen de groote sprong! — In 1879/80 zien wij den jeugdigen tuinbouwkundige als teekenaar opgenomen in de bureaux van den „architecte paysagiste” Edouard André te Parijs! Nu gebeurt het groote wonder! Als een vlinder uit de chrysalide zien wij plotseling den kunstenaar verschijnen. Poortman kon met recht zeggen: „Veni-vidi-vici”. Reeds spoedig chef de bureau, werd hem de leiding opgedragen van verschillende groote werken, o.a. het park de Laversine nabij Chantilly, van Baron A. de Rothschild, uitgevoerd in de uitgestrekte steengroeven van St. Maximin. Tevens werkte hij met Ed. André aan de illustratie van een standaardwerk over parkarchitectuur¹⁾. Van 1882—’85 ondernam Poortman eene botanische onderzoekingsreis door Ecuador en het Andesgebergte, daartoe, met steun van de Fransche regeering, in staat gesteld door Ed. André, die zelf eene dergelijke onderzoekingsreis door Columbia en Ecuador had gemaakt, beschreven in de „Tour du monde” van 1876. Het driejarig verblijf van Poortman in Ecuador en Peru ging met rampspoeden gepaard. Onlusten, — verbreking van de verbinding met Europa, — teloorgaan van eene groote zending uitheemsche gewassen naar Europa . . .

Maar nooit gingen bij Poortman de indrukken verloren, die hij ontvangen had te midden van de grootsche Zuid-Amerikaansche natuur! Hij kwam in Europa terug, gerijpt als mensch en als kunstenaar. En zoo zien wij dan ook in zijne volgende levensjaren afwisselend den mensch en den kunstenaar op den voorgrond treden. In 1885 was hij weer als chef de bureau werkzaam bij Ed. André, die hem in 1886 de leiding gaf van den aanleg van het park Weldam bij Goor. En dit leidde tot zelfstandigheid, want in 1887 werd hij benoemd tot administrateur bij graaf Bentinck, Heer van Weldam, Wegdam en Middachten, met volkomen vrijheid, als zelfstandig parkarchitect op te treden. Van dat voorrecht kon hij echter gedurende de eerstvolgende jaren geen of weinig gebruik maken. Want niet alleen waren de administratieve beslomeringen, die zijne betrekking, welke hij tot 1915 bekleedde, medebracht zeer talrijk, maar Poortman kwam door deze betrekking bovendien te staan tegenover de nooden van de Twentsche boerenbevolking. Terwille van die bevolking was het allereerst noodzakelijk, de ontwikkeling van land- en tuinbouw te bevorderen. En zoo zien wij dan Poortman Maatschappij voor Tuinbouw en Plantkunde en voorzitter van de door hem opgerichte afdeling Twente der maatschappij. Tevens was hij jarenlang voorzitter van de Landbouwonderwijscommissie in Overijssel, van eene groote coöperatieve landbouwvereniging met zuivelfabrieken en opslagplaatsen. In zijn streven om door coöperatie de zelfstandigheid en daarmee de welvaart van de Twentsche boerenbevolking te

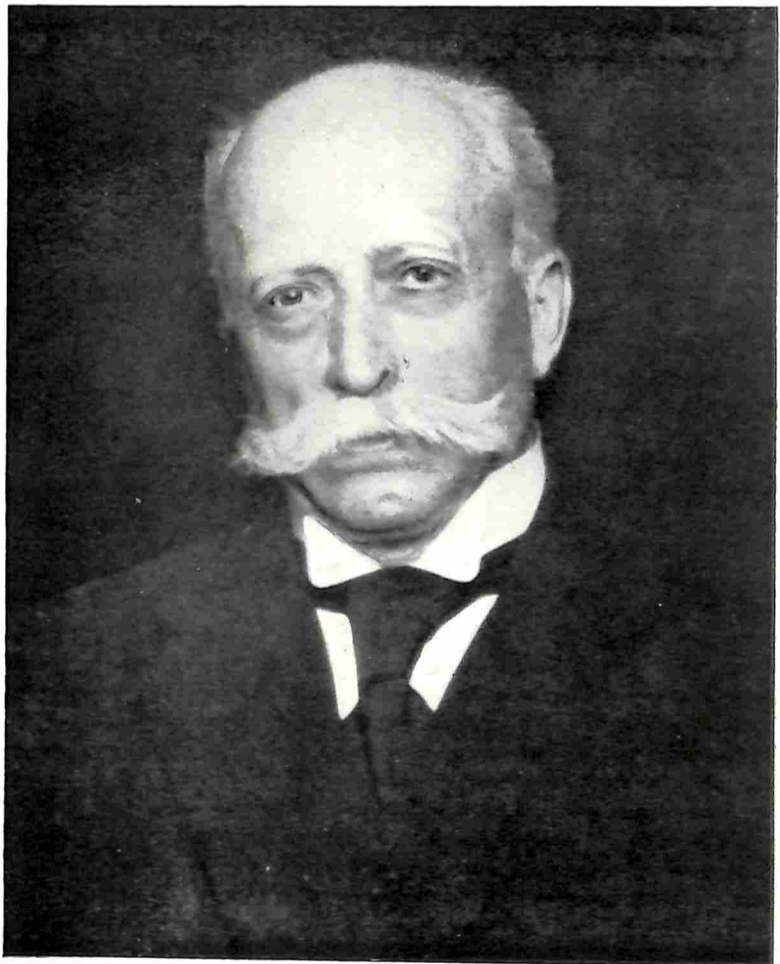
BRODERIE-PARTERRE BIJ HET HUIS VERWOLDE. VOOR HET GEBOUW KOMT NOG EEN MONOGRAM IN BUXUS. AANLEG VAN HUGO A. C. POORTMAN.

verkrijgen en te bevorderen zien wij den mensch Poortman geheel naar voren treden. Schrijver dezes herinnert zich nog steeds de voor Poortman zoo waardeerende woorden, waarmede wijlen Prof. Koenen den hierbij gevoerden strijd schetste, dien zij samen streden. ☞ De parkarchitect, de tuinkunstenaar Poortman trad bij dit alles op den achtergrond. Toch was dit slechts schijn. Wij moeten wel bedenken dat het beheer, maar ook het onderhoud en de vervolmaking van talrijke landgoederen aan hem was toevertrouwd. Zoo zien wij hem dan ook als parkarchitect werkzaam in Weldam, Twickel, Amerongen, Doorn en Zuylenstein. ☞ En de opdrachten, aan welke uitvoering hij zijne krachten niet kon wijden, droeg hij over aan een jongen tuinarchitect, S. Voorhoeve, wiens verdere vorming hij op zich genomen had, zoodat hij overtuigd kon zijn, dat die werken in zijn geest zouden worden ontworpen en uitgevoerd. Zoo kwamen o.a. tot stand het villapark Berkeloord te Lochem en de tuin voor het Gemeentelijk Sophia-ziekenhuis te Zwolle. Poortman zelf was echter wel jarenlang adviseur voor de gemeenten Arnhem en 's-Gravenhage. ☞ Van 1906 af treedt Poortman meer en meer als zelfstandig parkarchitect op. In 1915 nam hij ontslag als administrateur en van toen af kon hij als mensch en als kunstenaar al zijne krachten wijden aan de verwerkelijking van zijne idealen ten opzichte van de tuinkunst als hooge kunst, en aan de behartiging van de belangen der Nederlandsche tuinkunstenaars. ☞ Wij zullen hier volstaan, met eene opsomming van zijne voornaamste werken: 1°. *Het park van den Heer G. H. Hintzen* te Rotterdam (1906); 2°. *Het landgoed Holthurnsche hof* te Berg en Dal, (in 1906—1907 de tuin rondom de woning; in 1910 het rosarium en de oranjerie); 3°. *Het kasteel Moyland* te Kleef, van Baronesse van Steengracht (1908—1909); 4°. *Hartekamp* te Heemstede (parterre met pergola — 1909); 5°. *Het landgoed Varenkamp*, van H. P. J. Baron van Heemstra (1909—'14); 6°. *Het park Morren* te Oldenbroek, van Jhr. Hooft (1911—'12); 7°. *Het park Tiggelwerk* te Hengelo, van den Heer W. Stork (1912); 8°. *Het kasteel Broekhuizen* (terrein tusschen huis en rijksstraatweg); 9°. *De Schuur* te Epe, van Jhr. Mr. H. de Ranitz (1913—1914); 10°. *Het landgoed Amelte* bij Gorssel, van den Heer H. J. Hofstede, (60 H.A. groot, — 1915); 11°. *Middenburch* te Voorburg, van den Heer E. S. C. Schiff, (1917); 12°. *De Dreef* te Wapenveld, van Mevrouw van der Leeuw, (1920—22); 13°. *Huize Doorn* te Doorn (tweede plan 1919); 14°. *Het kasteel Verwolde*, van Mr. W. H. E. Baron van de Bosch (1926—'28); 15°. *Het uitbreidingsplan van Amersfoort* (in samenwerking met den directeur-ingenieur van gemeentewerken van Amersfoort). ☞ In 1926 werkte Poortman mede

aan de oprichting van de Provinciale Overijsselsche schoonheidscommissie met het doel, het schoon van stad en land in Overijssel in stand te houden en te bevorderen. In 1927 werd hij met den landschapsarchitect P. Watzes benoemd in de Commissie voor het tot stand komen van een streekplan van Twente. ☞ In het hierop volgend artikel zullen wij trachten, Poortman te schetsen als tuinkunstenaar en als Voorzitter van den in 1922 opgerichten Bond van Nederlandsche Tuinkunstenaars.

H. H. v. Z.

1) *L'art des jardins*, traité général de la composition des parcs et jardins, par Edouard André.

PARKARCHITECT HUGO A. C. POORTMAN,
Voorzitter van den Bond van Nederlandsche tuinkunstenaars.

TUINAANLEG TE WELDAM BIJ GOOR, VAN HUGO A. C. POORTMAN.

Hugo A. C. Poortman als Tuinkunstenaar.

ALLEREERST zullen wij onze aandacht moeten vestigen op den man, onder wiens invloed Poortman in korten tijd zijne kunstenaarsgaven tot ontwikkeling kon brengen. ☞ De geheele persoonlijkheid van Edouard André zien wij weerspiegeld in zijn standaardwerk „l' Art des jardins, — traité général de la composition des parcs et jardins”. André heeft in dat boek plannen van zijne eigen, over geheel Europa verspreide werken rondgestrooid temidden van plannen van andere kunstenaars van alle landen en volken. En steeds onderscheiden André's plannen zich door een nieuw persoonlijk karakter. In dat boek leeren wij André kennen als de hoogstaande, universeele kunstenaar, die de tuinkunst van het verre verleden tot zijn eigen tijd en ook de gedachten van pioniers als Le Nôtre, Repton, Fürst van Pückler Muskau enz. in zich concentreerde, en die in zijne werken en geschriften zijne op studie van menscheit en natuur gegroundveste nieuwe gedachten uitstrooide. Deze nieuwe gedachten zijn de kiemen geweest, waaruit zich bij verschillende volken nieuwe stroomingen in tuin- en parkkunst zouden ontwikkelen, dank zij den mannen, die als evenzoovele apostelen, dikwijls min of meer onopgemerkt, deze gedachten tot verdere ontwikkeling gebracht hebben. ☞ Eén van die pioniers nu kunnen wij begroeten in Hugo A. C. Poortman, wiens werken als het ware een schakel vormen tusschen het verleden, het heden en de toekomst, aangezien in die werken eene eeuwenlange evolutie in beeld gebracht is, die niet alleen teruggrijpt naar den tijd, waarin het kasteel, dat de kern van de meeste dier kunstwerken uitmaakt, ontstaan is, maar die ook de verschillende fasen weerspiegelt van de tijden, die daarop volgen. En daar waar wij nu in de Nederlandsche tuinkunst van de Middeleeuwen af tot het begin der twintigste eeuw drie tijdperken van eigen karakter kunnen onderscheiden onder invloed van de wisselwerking tusschen mensch en natuur, zijn ook de werken van Poortman tot drie groepen terug te brengen, al naarmate zij het karakter dragen van cultuur-park, monumentaal park of landschappelijk park. Van verstarring is echter geen sprake. In cultuurpark of monumentaal park zien wij steeds tevens de evolutie tot landschappelijk park in beeld gebracht. Die evolutiegedachte heeft Poortman aesthetisch verwerkt. De kunstenaar is hier aan het woord geweest. En zoo vinden wij dan ook in Poortman's werken niet alleen uiterlijke, maar ook innerlijke schoonheid. ☞ Zonder kennis van de Nederlandsche tuinkunst blijft die innerlijke schoonheid voor ons een gesloten boek. Het Nederlandsche landhuis van de 16de eeuw, in den schilderachtigen bouwstijl der Nederlandsche Renaissance, harmonieerde met de asymmetrisch door rechte lanen

doorsneden omgeving, bestaande uit bosch, cultuurland, boomgaard en moestuin. Het oude Rozendaal geeft hiervan een goed voorbeeld. Gebouw en cultuurpark samen zijn te beschouwen als eene uiting van volkskunst. Hoofdkenmerken zijn landelijke eenvoud en teruggetrokkenheid. Een sterk contrast hiermede vormt het Fransche, monumentale, representatieve kasteel, omgeven door den in den zelfden geest opgevatten streng symmetrischen Franschen Renaissance-tuin van Mollet en Boyceau de la Bareauderie. ☞ In het park Huize Doorn te Doorn, waarvoor Poortman in opdracht van den vroegeren bezitter, Baron van Heemstra, de plannen ontwierp, treft ons de vroegere buitenhof, door beukenlanen omgeven gras- en cultuurland, met de duiventil als centrum. Wij zien hier een voorbeeld van een monumentaal cultuurlandschap, zooals het nog langs de Middachter allee in wezen is. In den rechter bovenhoek van het plan van Verwolde (zie afb. bladz. 124), merken wij rechte wegen op, die den indruk geven van „oude wegen”. Zij bestonden echter vroeger niet. Poortman heeft hier doelbewust teruggerepen naar de 16de eeuw. In het landgoed Amelte heeft Poortman enkele gedeelten van het bosch vervangen door cultuurland als aesthetisch onderdeel van zijn ontwerp. ☞ In onze „Gouden Eeuw” trad het eigenaardig verschijnsel op, dat onze nationale bouwkunst geheel of gedeeltelijk door eene van Italië en Frankrijk tot ons gekomen monumentale kunst vervangen werd. Van eene verandering in den bouwstijl is echter eene wijziging in den tuinstijl een onvermijdelijk gevolg. In de Vechtstreek ontstonden toen de mislukte nabootsingen van Fransche en Italiaansche Renaissancetuinen. Op de Veluwe en in Kennemerland werden echter alleen enkele Fransche versieringen in den overigens Oud-Hollandschen aanleg aangebracht. Een goed voorbeeld hiervan is de hofstede Waterlant, afgebeeld in „Het Zegepralende Kennemerlant, 1719”. Het landgoed Rozendaal behield als geheel het oude karakter. Bij het kasteel echter verrees in't begin der 18de eeuw eene armelijke nabootsing van den oranjerietuin van Chantilly (schepping van Le-Nôtre). De Nederlandsche plaatwerken van dien tijd geven alleen „het nieuwe”. Zij bieden meestal een beeld van ontaarding van Fransche en Italiaansche Renaissance-tuinstijlen. Die ontaarding trad ook in andere streken van Europa op, bleef echter alleen in ons land tot ± 1800 voortwoekeren. Vandaar, dat die zoogenaamde „Nederlandsche tuinstijl” voor schrijvers als Hirschfeld, Meyer en Jäger kiezen voor de meest ergerlijke spottentijen. Deze schrijvers zien dan geheel voorbij, dat onder de regeering van Koningstadhouder Willem III bij de nieuw ge- of herbouwde kas-

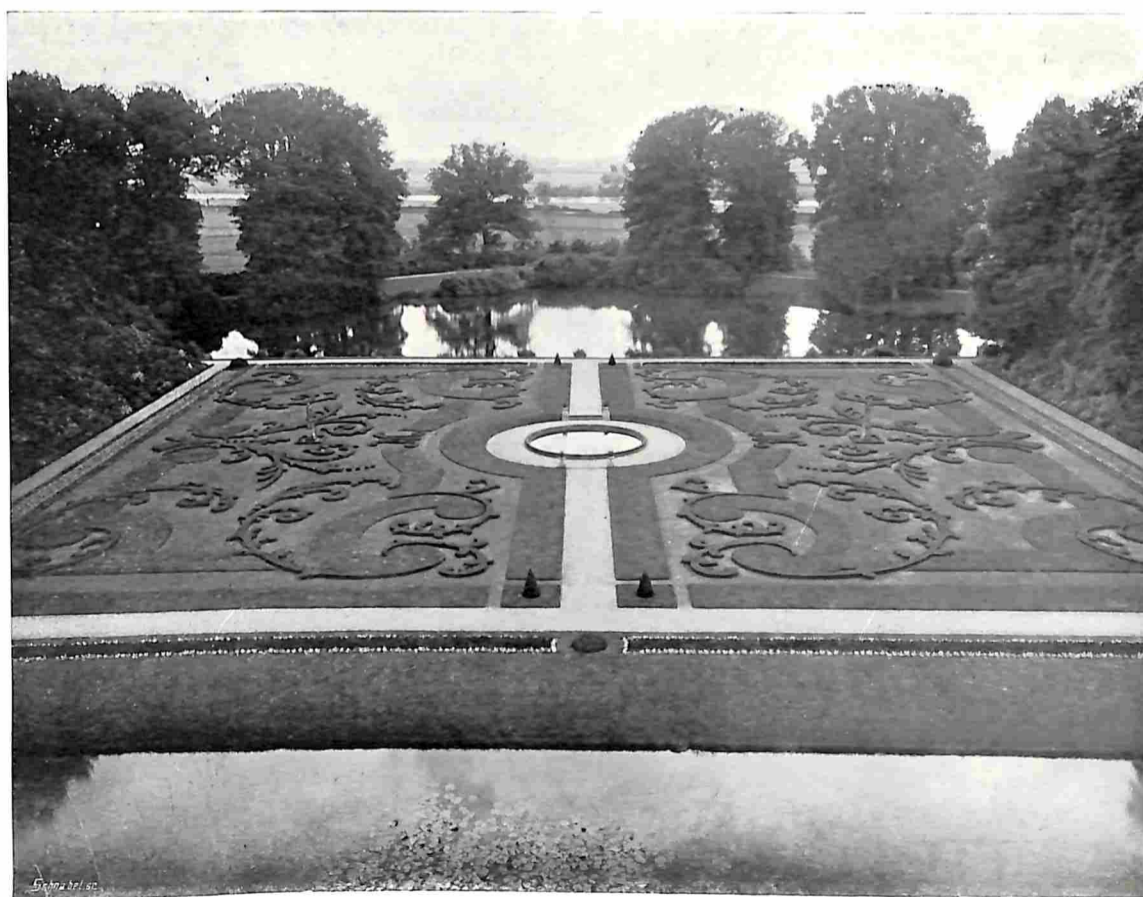
teelen in Nederland van hof en adel wel degelijk de zuivere Fransche Renaissance-tuin-stijl is toegepast, ook dikwijls als eene versiering, die het oorspronkelijke park overigens ongerept liet. Hierbij treden vooral Daniël Marot en Jacob Roman op den voorgrond¹⁾. Waar Poortman teruggreep naar de 17e—18de eeuw, heeft hij zich, m.i. zeer terecht, geïnspireerd naar den zuiveren Franschen Renaissancetuinstijl. Hij heeft echter steeds dezen stijl op eigen wijze verwerkt. Het op deze bladzijde weergegeven parterre van het landgoed Middachten is als uitzondering op te vatten als eene reconstructie van den vroegeren toestand. Het oorspronkelijk ontwerp van Hugo Poortman, dat jammer genoeg door den zoon van Ed. André gewijzigd is geworden, droeg geheel Poortman's stempel. De lijnen waren hier rond het gebouw doorgevoerd. Dat bewe-

TUINAANLEG VOOR DE ORANJERIE OP HET LANDGOED TWICKELTE DELDEN, VAN HUGO A. C. POORTMAN.

gelijke, asymmetrische, waarbij toch de assen streng gehandhaafd blijven, is op geniale wijze doorgevoerd in het plan voor „De Varenkamp” te De Bildt van Baron H. P. J. van Heemstra. Dit plan geeft geheel den indruk van een Oud-Nederlandsch landgoed, op uiterst sobere wijze naar Fransche wijze versierd. Hier treft ook de speelse doordringing van de natuur in den monumentalen tuin. De hoge hagen van Le-Nôtre zal men in de scheppingen van Poortman nooit vinden. ☒ Op de afb. op de vorige bladz. van het park te Weldam ziet men, dat het landschappelijk park van den monumentalen tuin gescheiden wordt door één doorgaanden rand van Rhododendrons. Op Twickel echter, waar het kasteel nog den schilderachtigen bouwstijl behouden heeft, vormt een enkele oude acacia een schakel tusschen gebouw en vrije natuur. De door het woud omlijste regelmatige oranjerietuin op de afbeelding hierboven houdt echter met het kasteel geen verband. Het schilderachtige kasteel van Moyland wordt direct omlijst door de voorposten van het woud. Hier is het monumentale met het landschappelijke geheel doorweven (zie afb. op bladz. 129). Op het plan van Verwolde (zie bladz. 124) bemerken wij, dat rondom den ouden hoektoren het asymmetrische Oud-Hollandsche landschap is gereconstrueerd. Op de twee streng monumentale gevels zijn echter de assen getrokken van een even strengen monumentalen aanleg. ☒ Een juist photographisch beeld kon nog niet gegeven worden, aangezien het werk nog niet voltooid is. De tuin vóór den linker zijgevel zal omgeven worden door eene lage taxusheg met voor beelden bestemde nissen. Enkele broderiefiguren geven eene aanduiding van den tijd, waarin het kasteel ontstaan is. Maar rondomheen ziet men alweer het woud de omlijsting vormen, die echter door uitkapping onderbroken is, zoodat doorzichten zijn ontstaan op de verdere omgeving. ☒ Dat principe van een door de vrije

natuur omgeven regelmatigen aanleg vindt men ook in de scheppingen van den hedendaagschen Franschen parkarchitect A. Duchêne. Deze echter geeft in zijn verlangen, om den Franschen renaissancetuin te renoveeren, aan dezen laatsten meestal een bepaald overwicht. De natuur wordt hier teruggedrongen. Bij Poortman is altijd volkomen evenwicht tusschen beide factoren. Werkt hij echter monumentaal, dan leeft hij zich als sierkunstenaar uit in eene verfijning in de details. Al naardat hij het noodig acht, laat hij den vrijen streng, hetzij aan de bewegelijken Germaanschen of aan den streng symmetrischen Gallisch-Romeinschen geest. ☒ Daar waar ik nu Poortman zou willen schetsen als landschaparchitect, zou ik gaarne het woord wenschen te geven aan iemand, die Poortman zelf „aan het werk” heeft gezien. Jhr. Mr. H. de Ranitz schreef ons ter begeleiding van enkele photo's, waarvan één (op bladz. 132) in dit nummer is opgenomen, o.a. het volgende: „Het is zoo moeilijk, om zonder plattegrond een indruk te geven van het werk van den heer Poortman. Zijn

BRODERIE-PARTERRE BIJ HET KASTEEL MIDDACHTEN, AANGELEGD DOOR HUGO A. C. POORTMAN.

1) Gaarne zou ik den lezer willen verwijzen naar een artikel van den heer Leonard A. Springer over Het Park van het Paleis „Het Loo” bij Apeldoorn, in „Onze tuinen” van 17 Februari 1928. In dit artikel zijn twee plannen van „Het Loo” opgenomen.

kracht steekt in het gebruik van de ruimte, in het scheppen van uitzichten van een bepaald centrum uit, liefst zóó, dat het uitzicht in elke richting een ander karakter draagt. Daarbij maakt hij zich elke luchtlijn, elk plaatselijk object, alle voorwerpen, die coulissen kunnen vormen en de diepte kunnen accentueeren, ten nutte. En dat is niet, of slechts hoogst onvolledig, in een enkel beeld weer te geven. Bij de Dreef komt hier nog iets bij, t.w. dat de oorspronkelijke aanleg van, naar ik meen, Zocher is. Die aanleg was echter geheel verwaarloosd; er was steeds bijgeplant en nooit gedund. Zoo lag dan ook op het laatst het huis opgesloten in een wildernis van boomen. En nu is het hier de verdienste van den heer Poortman, dat hij overal ruimte heeft gebracht en, terwijl men vroeger tegen een muur van groen aankeek, wijde vergezichten heeft geopend. Het sterkst komt dit wel uit bij het uitzicht aan den achterkant van het huis, waar drie lanen doorbroken moesten worden, om de ruimte en de sterke coulissierwerking te krijgen, waarvan bijgaande photo's eenigszins een beeld geven . . .". ☞ Beter zou ik het niet kunnen zeggen. Ik verwijs slechts nog naar de afbeelding van den vijver op het landgoed Amelte bij Gorssel (bladz. 130), van de ven op de Dreef te Wapenveld (bladz. 131) en van de Schuur te Epe (bladz. 121 en 129). ☞ Op één bijzonderheid moet ik echter nog de aandacht vestigen. In de reusachtige toeneming van het plantenmateriaal schuilt het groote gevaar van overlading, bijv. in „bloemenborders" en heesterbeplanting. Welnu, men geve aan iemand, die geen tuinarchitect is, weinig of veel soorten ter beschikking, hij zal daar nog geen tuin mede kunnen maken. Poortman wilde de uit eeuwenoude eiken en beuken bestaande bosschen op het landgoed Twickel van onderbeplanting voorzien, en beperkte zich hoofdzakelijk tot *Rhododendrons* en *Clethra alnifolia*. Zoo ontstond een der schoonste bosschen van ons land. Diezelfde soberheid in de aanwending van het plantenmateriaal merkte ik op in al zijne, door mij bezochte werken. ☞ Wat de landschappelijke tuinkunst betreft, werkt Poortman op zijne wijze met de oudere en jongere Nederlandsche tuinkunstenaars voort op het werk der Zochers. Wij verwijzen den lezer hiervoor naar de artikelen, van Leonard A. Springer over „Bekende mannen op het gebied der Nederlandsche tuinkunst" in „Onze tuinen" (18 Mei tot 17 Augustus 1923). In Poortman's werken leeft nog steeds de geest der Zochers voort, d.w.z. dat ook hij aan het Nederlandsche landgoed weer het karakter van cultuurpark van de 16de eeuw teruggeeft, als uiting van voornameheid, landelijken eenvoud en teruggetrokkenheid, eene samenwerking van cultuur en natuur. Ook in het monumentale werk speelt het bouwkunstig element bij Poortman een min of meer bescheiden rol, ofschoon hij in verschillende gevallen, o.a. bij het kasteel Morren, invloed gehad heeft op de restauratie van het gebouw. ☞ Nieuwe stroomingen ontstaan echter in onzen modernen tijd. Vooreerst verspreidt de Engelsche cottagetuin zich over Europa. En daarbij dreigt het gevaar van ontaarding, van overheerschend gebruik van terrasmuren, flagstonewegen, overladen bloemenborders, enz. Landgoederen verdwijnen. Maar de tuinkunst stelt zich nu in dienst van de gemeenschap, begeeft zich meer en meer als ruimtekunst op het gebied van stadsuitbreiding. Vandaar meer specialisatie. Zoo is het dan geschied, dat oudere en jongere tuinkunstenaars, zich één voelend in het streven naar verheffing, zich rondom Poortman geschaard hebben. Van 1922 af is Poortman voorzitter van den Bond van Nederlandsche tuinkunstenaars. Vertoogen zijn gericht tot Rijk en Gemeenten. Tentoonstellingen zijn gehouden. Getracht wordt, de opleiding tot park- of landschapsarchitect in vaste banen te leiden. Laat ik hier verder volstaan, met er op te wijzen, dat volgens art. 3a van de statuten bovenvermelde bond tot doel heeft „bevordering van de ontwikkeling en waardeering der tuinkunst als zelfstandige kunst". Want dit is immers het levensdoel van Poortman zelf! De Bond en zijn Voorzitter zijn

hierdoor vereenzelvigd. ☞ Laten wij hopen, dat het den 70-jarigen jubilaris van 20 Maart e.k. gegeven zal mogen zijn, nog vele jaren met zijne steeds jeugdige geestkracht door woord en werken ons jongeren en (ook door den Bond) het Nederlandsche volk te wijzen naar het ideaal, de tuinkunst te dienen, te beoefenen en te beschouwen als een der meest hoogstaande beeldende kunsten. — ☞ Tenslotte nog een woord van hartelijken dank aan den heer S. Voorhoeve, die mij met woord en daad gesteund heeft bij de bestudeering van Poortman's scheppingen. Hij was zeker daartoe aangewezen. Voor de uitvoering van de meeste dezer werken heeft Poortman hem de leiding toevertrouwd. Hij is dus de man, die zich het meest heeft ingeleefd in het streven van den kunstenaar Poortman, en die ook in zijn eigen werken en geschriften, met behoud van eigen individualiteit, uiting geeft aan dezelfde bezieling. H. H. v. Z.

GEEN NIEUWS ONDER DE ZON.

„HETGENE, dat er geweest is, hetzelfde zal er zijn, en hetgene dat er gedaan is, hetzelfde zal er gedaan worden, zoodat er niets nieuws is onder de zon." Deze uitspraak van den Prediker wordt bevestigd door een groot aantal feiten, die dr. Max Kemmerich te München verzameld en verleden jaar uitgegeven heeft in een merkwaardig boekje, getiteld *Kultur-Kuriosa*. ☞ Wie heeft er aan getwijfeld, dat de tunnel een schepping is van onzen alles vermogenden tijd? Maar nog heden bestaat

GEZICHT OP HET KASTEEL MOYLAND BIJ KLEEF.

de Siloah-tunnel, onder koning Hiskia (7e eeuw v. C.) geboord. De 535 Meter lange gang, die over de geheele lengte een helling van 30 c.M. heeft, werd aan beide zijden van den berg begonnen en in het midden ontmoetten de werklieden elkander. Die tunnel moet in ouderdom onderdoen voor die van Gezer, eveneens in Palestina, die bijna duizend jaar eerder is geboord. ☞ Een kleine gedachtesprong brengt ons van de tunnel op de locomotief en van de locomotief op de rails. Dit zijn evenmin dingen van onzen tijd. De Grieken en Romeinen kenden ze, echter in een anderen vorm. Het waren daar sleuven, in den rotsachtigen bodem uitgehouwen, waarin de wagenwielen pasten. Zelfs wisselplaatsen ontbraken niet en de spoorwijdte was 1.44 Meter. ☞ De *bliksemafleider* was 1300 v. C. al in Egypte bekend. Ramses III had in Medinet Abu op de stadspoorten voor het afleiden van den bliksem hooge vergulde masten opgericht. Verzekert Livius niet, dat de Grieksche en Romeinsche priesters de kunst kenden om den bliksem van den hemel naar de aarde te trekken, waartoe zij hooge met metaal beslagen palen oprichtten? ☞ Ruim 38 jaar geleden — ik woonde toen te Elst (Betuwe) — werd, naar ik meen voor het eerst, gewag gemaakt van een *stoomrijtuig*, uitgevonden door den heer Van Hoek te Nijmegen. Hij kwam te laat, om er de uitvinder van te zijn. Die eer rekende zich een Arabier toe, Rabi ibn Zijâd genaamd, die voor 656 stierf. Hij droeg den bijnaam van Fâris el Arrâde, wat Machineruiter beteekent, „weil er eine Maschine erfunden hatte, auf der er fahren konnte, als ob er auf einem Kamel sässe". ☞ Ook hij had zijn voorgangers gehad. Julius Capitolinus, een Romein, beschrijft een wagen zonder voorspan, waarvan de wielen door een kunstig raderwerk vanzelf draaiden. De *taxi's* waren in zijn tijd niet nieuw meer. Volgens Vitruvius bezat zekere Commodus een rijtuig — geen auto dus — waarvan de assen voorzien waren van een uur- of mijlenteller. Had de wagen een bepaalden afstand afgelegd, dan viel een steentje met hoorbaren klank in een bronzen vat, dat onder den wagen was aangebracht. De reiziger had dus niets anders te doen, dan die tikken te tellen en — wakker te blijven, natuurlijk! ☞ De *automaten*, die de winkeliers hier en daar bezigen om aan de dwingende voorschriften van de verordening op de winkelsluiting te ontkomen, die snoeplustigen helpen aan een stukje chocolade en een die visite

GEZICHT OP HET PARK VAN MOYLAND VAN HET KASTEEL UIT. AANLEG VAN HUGO A. C. POORTMAN.

verwacht, aan een perronkaartje, deze werktuigen zijn de gedegenereerde nakomelingen van de kunstig bewerkte instrumenten, die 200 jaar v. C. te Alexandrië in de tempels waren opgesteld en bij het inwerpen van een drachme of een obool den tempelganger wijwater schonken. ☞ En wat waren deze vergeleken bij de twee leeuwen uit louter goud, die de Oost-Romeinsche keizer Theophilus (829—842) naast zijn troon had laten oprichten en die, als hij de treden van de trap naar diën oprieten, zich verheieven, door een luid gegulden den heerscher hun hulde boden en zich dan weder neerlegden. ☞ De *duikboot* — wie vergeet de vele schepen, die haar ten offer vielen? Men noemt een Fransman van den lateren tijd als den uitvinder. Maar „men” heeft het mis. In een Oud-Duitsch gedicht, „Salomon und Môrolf”, heet het n.l.

Môrolf im bereiten hiez
Ein schiffelin von ledere
Er ûf daz mere stiez.
Daz was mit beche wol berant;
Zwei venster gâben im daz liecht;
Alsô meistert ez sîn hant.

An ir aller aangesicht
Senkt er sich nîder ûf den grunt.
Ein rôre in daz schiffelin ging,
Dâ mit Môrolf den adem ving.
Daz het er gewirket dar an
Mit eime starken ledere
Môrolf der listige man.
Ein snuore die lag dar an,
Daz der dugenthafte man
Daz rôre nit liez brechen abe.
Er barg sich zuo dem grunde
Volleclichen vierzehen tage.

☞ Daargelaten nu, of zulk een vaartuig, waarmee de schipper volle 14 dagen op den zeebodem kon vertoeven, werkelijk bestaan heeft, de gedachte aan de mogelijkheid van een onderzeeër bestond reeds, het blijkt uit dit gedicht, ten tijde van de Kruistochten. ☞ Van jonger datum dan dit verhaal van Salomon en Môrolf, maar toch al eerbiedwaardig oud, is de volgende voorspelling van „moeder Stiphon”, een vermaarde waarzegster, die in de 15e eeuw in Engeland moet geleefd hebben. Tot mijn spijt heb ik omtrent deze zieneres niets naders kunnen opdiepen. Haar voorspelling vond ik in een vergeeld plaatselijk blaadje van vóór 1850, toen de daarin genoemde wonderen aan onze ouders en grootouders nog even onbekend waren als ze moeten geweest zijn aan moeder Stiphon.

„Wagens zullen zonder paarden rijden,
En den menschen menig leed bereiden;
't Woord zal met snelheid der gedachten
Door de Wereld vliegen. Nog méér krachten,
Nog méér wonderen zal 't water toonen.
Vreemd mag 't klinken voor wie de aard bewonen,
Maar verkeerd zal heel de wereld wezen.
Onder boomen zal men dan lezen;
Door de heuvelen zullen in die tijden
Menschen zonder paard of ezel rijden;
Onder water zal men dan ook reizen,
Loopen, rijden, praten, slapen, spijzen.
Zelfs in 't luchtruim zullen menschen zweven.
Even licht, als 't hout ooit heeft gedreven,
Zal het ijzer drijven op de golven,
En in 't nieuwe land wordt goud gedolven.
Vuur en water doen heel d' aard verkeeren
En in Engeland komt een jood ¹⁾ tot eeren”.

☞ Even verbreid, maar minder berucht dan de naam duikboot, was de *Schnurrbartbinde* „Es ist erreicht”. Ook de heeren onderwerpen zich aan de mode. Voor eenige jaren deden dezen den cavalerie-knevel in den ban; de knevelpunten moesten de hoogte in. Een nieuw artikel deed zijn intocht in de heeren-slaapkamer. Nieuw — 't mocht wat! Cervantes, die omstreeks 1600 leefde, vertelt in zijn *Don Quichote*: „Er stellte sich im Bett auf, eine spitze Mütze auf dem Kopfe, den Knebelbart in Banden, damit er nicht schlaff würde und nieder fiel”. ☞ Ik zal het hierbij laten. Ik stel het ten aanzien van Kemmerich's mededeelingen geen partij, en

Komt het *u* min gelooflijk voor,
Omdat *gij* 't nooit vondt in boeken,
Het moet ge, daar dient het reizen voor,
Het zelf maar onderzoeken

aan de bronnen, die de schrijver aan het slot van zijn werkje aanwijst.

J. D. H. VAN UDEN.

¹⁾ Benjamin Disraeli (21 Dec. 1804 — 19 April 1881), in 1876 tot pair en graaf van Beaconsfield benoemd.

BIJ DE DIEREN.

PROFESSOR DOORZAAG.

PROFESSOR Dr. Doorzaag, Ridder in de orde van den Nederlandschen Leeuw, stond met zijn assistent voor de apenkooi. Het was nog vroeg en in den diertuin waren nog maar weinig bezoekers. ☞ Professor Doorzaag had dit na rijp overleg zoo uitgezocht. Hij wilde als 't eenigszins kon niet gehinderd worden en zeer zeker niet door het soort menschen, waaraan men kon zien dat ze geen hoogeschool-vorming hadden. *Odi profanum vulgus!*

Foto C. Steenberg.

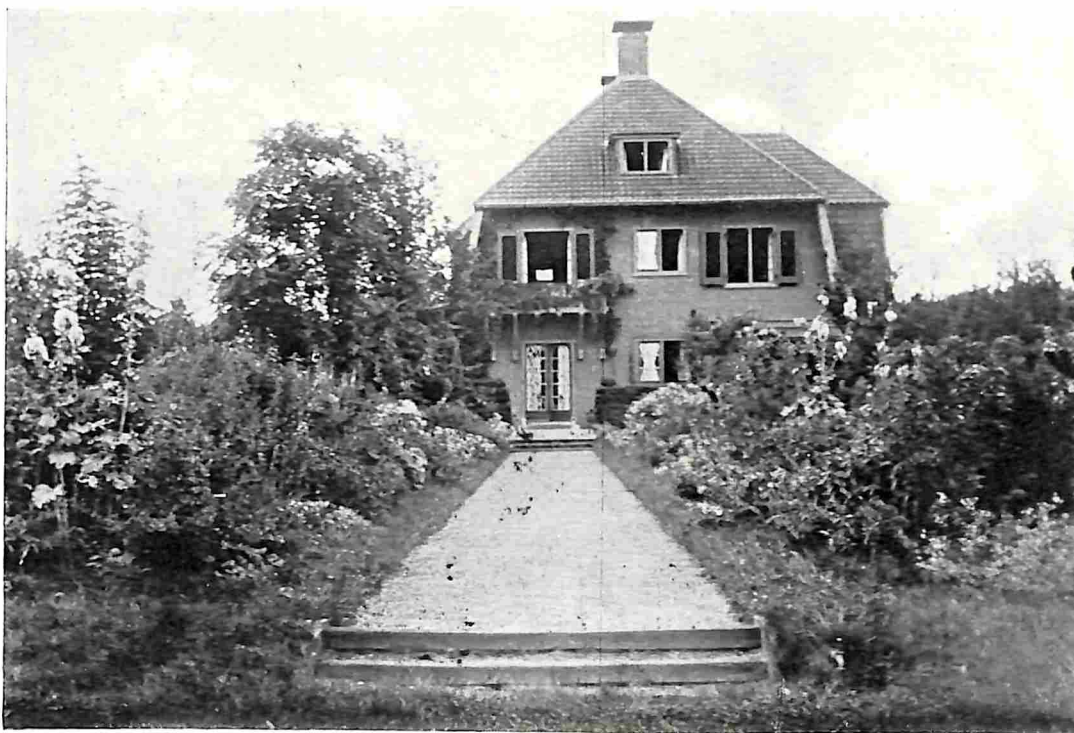
PARKGEZICHT OP „DE SCHUUR” TE EPE.

PARKGEZICHT MET VIJVER OP HET LANDGOED AMELTE BIJ GORSSEL. AANLEG VAN HUGO A. C. POORTMAN.

Want dit vroege morgenuur zou getuige zijn van een der meest verbazingwekkende proeven van wetenschappelijk onderzoek. ☼ „Dank zij de grondige resultaten der vivisectie,” zei Professor Doorzaag, „waaruit zich onze prachtige hedendaagsche ziekteleer der hersenen ontwikkeld heeft, ben ik op de geweldige gedachte gekomen, om deze twee exemplaren van cynocephalus babuin, na zorgvuldig phrenologisch onderzoek, van de andere apen te isoleeren. Nadat deze dieren langdurig met hersen-vormende stoffen gevoed zijn, zal ik heden kunnen aantonen, dat de hersenen van den cynocephalus babuin bij doelmatige behandeling niet slechts menschelijke uitdrukkingen in hun volle betekenis kunnen bevatten en dat wel correct, maar zelfs in staat zijn deze in de juiste keelklanken verstaanbaar en begrijpelijk weder terug te geven”. ☼ De assistent boog stom. Hij voelde zich gedragen. — „U hebt toch steeds met bananen gevoederd”, aldus wendde zich Professor Doorzaag tot den oppasser. „Is u ook iets opgevallen van een toeneming der intellectueele functies?” — „Fan soo wat is me niks opgefalle”, zei de oppasser. — „Die man heeft geen geoefenden blik”, zei Professor Doorzaag. ☼ De bavianen kwamen aan het hek. — „Wie is dat toch?” vroeg de eene en zijn haren gingen overeind staan. — „Ik vind 'm een heele nette vent”, zei de

andere. „hij doet me zoo denken aan mijn overleden oom”. De baviaan was erg familieziek. ☼ Professor Doorzaag frommelde in zijn zakken en zocht zijn opschrijfboekje. — „Hij luist zich”, zei de eerste baviaan met kennis van zaken. — „Nu heeft ie wat”, zeide de tweede vol belangstelling. — „Wij moeten ons natuurlijk bij zeer geaccentueerde keelklanken bepalen”, zei Professor Doorzaag, „laat ons beginnen met enkelvoudige klinkers”. ☼ Professor Doorzaag ging voor het hek op zijn hurken zitten. „E-e-e-eet-ten — eten”, zei hij en maakte daarbij hap-bewegingen met zijn kaken. — „He-he”, grijnsden de apen. — „Verbazend”, zei Professor Doorzaag tot zijn assistent. „Let u eens op die schedelvorming”. — „Kijk die zijn kop eens!” zei de eene baviaan. ☼ Professor Doorzaag luisterde opmerkzaam naar de juist geuite keelklanken en maakte maar aldoor aantekeningen. „Nu een ietwat samengesteld begrip, dat van het eenvoudige instinct voert naar het voorstellingsvermogen. A-a-a ga-ans — ga-ans — ga-ans”. ☼ Professor Doorzaag trok zijn loden regenjas naar de hoogte en schreed zeer wonderlijk heen en weer voor de kooi. Hij liet de mouwen fladderen, en snaterde daarbij op een hoogst zonderlinge manier. De oppasser kwam dichterbij. Het scheen hem noodig. ☼ „Ha-ha”, grijnsden de apen en smeten met bananenschillen.

AMELTE BIJ GORSSEL. TUINAANLEG VAN HUGO A. C. POORTMAN.

— „Het is verbazend”, zei Professor Doorzaag. „Nu nog eens een moeilijker geval. Oo-oo-oo-groot-te, menschelijke grootte”. Professor Doorzaag richtte zich, in zijn regenjas, in zijn volle lengte op. ☼ De apen hadden er genoeg van. Den vogel hadden ze nog leuk gevonden. Maar dit laatste niet meer. Ze keerden zich om en toonden den professor hun partes posteriores. Het waren aanzienlijke lichaamsdeelen, waar niet mee te spotten viel. ☼ „Het is verbazingwekkend”, zei Professor Doorzaag. „Het dier verbergt zich voor de menschelijke grootte. Dat is meer dan begrijpen. Hier is reeds een psychisch reageren aanwezig. Laat ons nu tot slot van ons phenomenaal onderzoek nog eens een lange eeklink nemen”, stelde hij zijn assistent voor. „Let u eens op al die steentjes in de kooi. Ik heb ze zoo maar hier en daar laten neerleggen als experiment . . .” ☼ Professor Doorzaag nam een steen op en drukte zijn brilleglazen haast tegen de tralies aan. „Ee-ee-ee-steen-steen-

Foto C. Steenbergh.

VEN IN HET LANDGOED DE DREEF TE WAPENVELD, AANGELEGD DOOR HUGO A. C. POORTMAN.

steen", zei hij. De apen waren gaan liggen slapen achter in het hok en bewoog zich niet. — „Steen-steen-steen", zei Professor Doorzaag blatend. ☼ Dat zei hij honderd drie en dertig maal. Toen kreeg hij een hagel van steenen in zijn gezicht. — „Het is verbazend", zei Professor Doorzaag. ☼ Den volgende dag stond Professor Doorzaag op het spreekgestoelte. „Wij naderen nu het eind van onze belangwekkende uiteenzettingen" zei hij, „en wij kunnen met trots vaststellen, dat de menschelijke wetenschap er in geslaagd is, hare lichtende vonken tot zelfs in de stomme dierenwereld te zenden!" — ☼ De apen in de apekooi speelden „Professor Doorzaag". Ze stapten wonderlijk heen en weer, en snaterden op een hoogst zonderlinge manier.

Naar het Duitsch van MANFRED KYBER.

RENATA DI FRANCIA.

Uit het Poolsch van

7) KAZIMIERZ CHLEDOWSKI.

(Vervolg.)

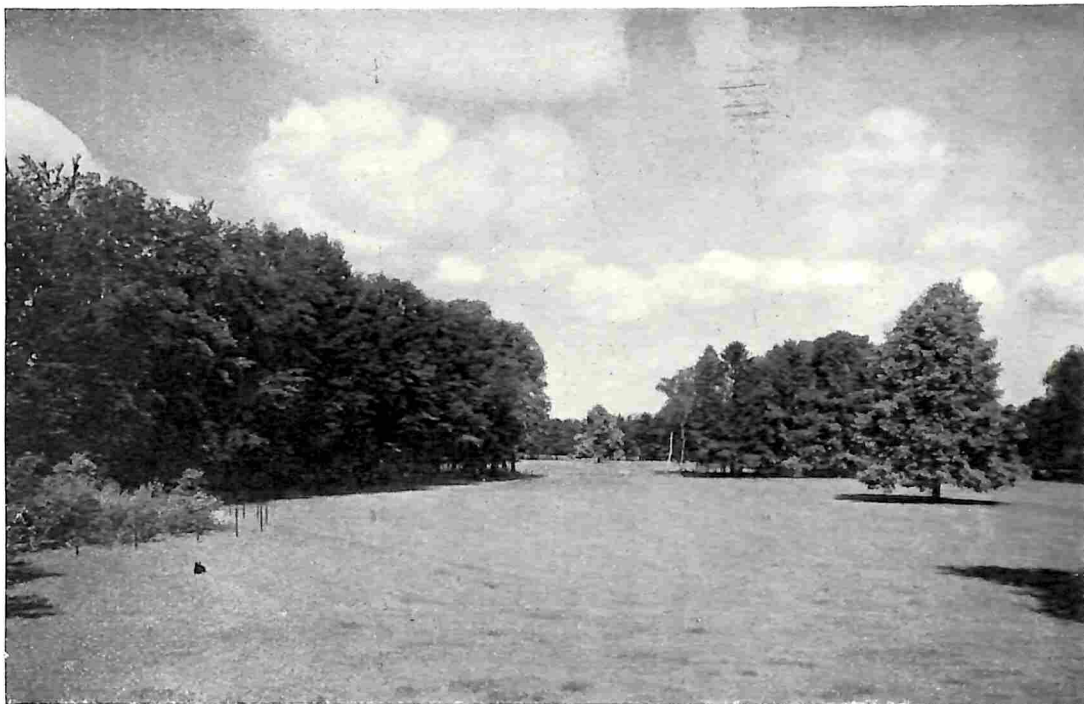
V

IN dezen tijd kwam Vittoria Colonna te Ferrara. Haar man, markies de Pescara, een der groote legeraanvoerders van Karel V, overwinnaar in den slag bij Padua, was in 't jaar 1525 overleden aan de gevolgen van een verwonding op het slagveld, en sindsdien wijdde deze voortreffelijke vrouw zich geheel en al aan den godsdienst. Haar ideaal was de H. Franciscus van Assisi, de indrukwekkendste figuur der religieuze Renaissance, tot wien haar dichterlijke ziel zich voelde aangetrokken. Zij zou zich het liefst achter kloostermuren hebben teruggetrokken, maar familieomstandigheden en haar maatschappelijke positie noopten haar, deel te nemen aan de groote beweging op godsdienstig gebied, die na de plundering van Rome in heel Italië was ontstaan. Zij leefde echter als een ascete en ging door vrijwillige ontbering lichamelijk zoo achteruit, dat haar vrienden zich over hare gezondheid bezorgd maakten. Zij woonde eerst in het klooster S. Sylvestro in Capite te Rome, maar het groote verlangen naar de plaats, waar zij haar gelukkige jeugd had doorgebracht, deed haar naar haar geliefd Ischia terugkeeren. Ze werd steeds beheerscht door de gedachte de kerkelijke toestanden te willen verbeteren. De katholieke kerk was toen nog niet in de ijzeren, onwrikbare omheining besloten, waarbinnen het concilie van

Trente haaren zou dwingen, en men kon nog zonder bezwaar discussieeren over kerkelijke wetten en instellingen; de Kerk was nog plooibaar, menige voorgestelde verbetering werd aangebracht. Men werd nog volstrekt niet voor een ketter aangezien, als men de noodzakelijkheid van een aantal hervormingen in de Kerk onverholven durfde verkondigen. In echt Italiaansche kringen dacht men er niet aan om het pausdom ten val te brengen en aan de religie andere vormen te geven. Men wilde slechts de heerschende toestanden verbeteren. Ook de markiezin wilde daaraan medewerken, waardoor zij te Napels in aanraking kwam met mannen, die in dit opzicht haar geestverwanten waren. Dezen vormden een kleinen kring hervormers, die zich om Juan de Valdes hadden geschaard. Vittoria Colonna vermoedde ongetwijfeld in de verste verte niet, dat de Valdes tot de vurige aanhangers van Luther behoorde en dat hij in Italiaansche kringen zoo omzichtig en zacht mogelijk zijn leerstellingen moest verkondigen. De Valdes was een Spanjaard van geboorte, buitengewoon handig en zeer ontwikkeld. Zijn broeder was Alfonso de Valdes, die als secretaris van Karel V in 1530 op den Rijksdag te Augsburg aanwezig was, waar hij met Melanchton kennis maakte ¹⁾. Juan volgde zijn broeder als secretaris van Karel V op, hij vergezelde den keizer naar Bologna en werd later diplomatiek correspondent van kardinaal Gonzaga te Napels. ☼ Behalve Vittoria Colonna behoorde ook haar schoonzuster Constanza d'Avalos, hertogin Amalfi, tot de volgelingen van de Valdes, evenals de beroemde schoonheid Julia Gonzaga, die de gevreesde corsaar Chaireddin Barbarossa, toen zij verblijf hield in het slot Fondi, had willen schaken, wat hem niet gelukte, omdat zij, door haar dienstpersioneel tijdig gewaarschuwd, de vlucht had genomen. De twee en twintigjarige bekoorlijke vrouw bracht haar omgeving in verrukking en de hervormer, blijkbaar niet ongevoelig voor vrouwelijk schoon, zeide het te betreuren, dat de betooverende Julia niet heerscheres der wereld was inplaats van koningen en keizers. In 't jaar 1536 droeg hij haar zijn verhandeling op, getiteld „Alfabeto christiano", waarin de geest, die in deze Napoli-taansche kolonie van hervormers heerschte, op zeer treffende wijze wordt gekenschetst. Ook de capucijner Bernardo Ochino

¹⁾ Alfonso was bevriend met bisschop Dautyszek, den Poolschen gezant (orator, zooals men toen een gezant noemde). Dit was de oorzaak, dat Juan de Valdes na het overlijden van zijn broeder Alfonso, op 12 Januari 1533, van Bologna uit Dautyszek verzocht om toezending van een neerlogie, die deze toch zeker ter nagedachtenis van den overledene geschreven zou hebben. Vide Rivista Christiana. Firenze 1882 blz. 95.

van Siena, die te S. Giovanni Maggiore met zijn preeken de menschen zoo in verrukking bracht, dat zelfs Karel V naar hem kwam luisteren, trad destijds zeer op den voorgrond. Julia werd door een preek van Ochino zoo in de war gebracht, dat zij, toen zij zich geplaatst zag voor zooveel onoplosbare vraagstukken, de Valdes smeekte den godsdienstigen twijfel en den chaos, waarin haar ziel was geraakt, weg te nemen en haar den weg te wijzen, die tot zielsrust leidt. De Spanjaard gaf haar toen met groot beleid eenige aanwijzingen en schreef haar tien geestelijke leefregels voor, in verband met de liefde tot God en tot haar medemenschen, leefregels, welke in het geheel niet verschilden van de voornaamste grondbeginselen der Katholieke kerk. Hij ried haar aan, ijverig naar de mis te gaan, de Heilige Schrift te lezen en niet te luisteren naar leerstellingen, welke philosophische spitsvondigheden uiteenrafelden. ¶ Tot de Valdes' vrienden, met wie hij geregeld samenkam ten zijnen huize te Napels, te Caserta of in de villa van Vittoria Colonna op Ischia, behoorden ook Isabella Manriquez en eenige monniken, de Augustijner Pietro Vermigli, de Minoriet Giovanni Mollio en de protonatrius Pietro Carnesecchi. Deze Napolitaansche piëtisten hadden, wat hun idealen aangaat, dezelfde overtuiging als hun Romeinsche geestverwanten del Divino amore, ook zij streefden slechts naar verbetering der kerkelijke toestanden en naar verbreiding der ware godsvrucht en dachten er niet aan om de grondslagen der Roomsche Katholieke kerk te ondermijnen. ¶ Onder de Valdes' en Ochino's invloed kwam het godsdienstig leven in Napels zoo tot ontwikkeling, dat de Benediktijn Falengo uit Monte Casino, toen hij in de stad vertoefde, zijne broeders berichtte, dat hij getuige was van eene wonderbaarlijke religieuze opleving, dat vrouwen, van wie men allicht meer ijdelheid dan diepe overpeinzing zou verwachten, dat

DE DREEF TE WAPENVELD. GEZICHT VAN HET HEERENHUIS UIT.
AANLEG VAN HUGO A. C. POORTMAN.

mannen uit het gewone volk en zelfs soldaten zoo onder den indruk van de vrome beweging waren, dat zij over niets anders spraken dan over de verbetering van het Christelijk leven. De Benediktijn bekende ootmoedig, dat in de geheele Campagna geen geleerde geestelijke te vinden zou zijn, die niet van de Napolitaansche vrouwen op godsdienstig gebied wijsheid zou kunnen leeren. ¶ Deze kringen waren dus zeer hoog gestemd, een stemming waarover tevens, dank zij het vrouwelijk element, een waas van mysticisme en romantiek lag, waarbij echter, zooals reeds gezegd is, niet de bedoeling voorzat om tegen het pausdom in opstand te komen; men wilde slechts tot betere maatschappelijke toestanden geraken door de ware liefde tot God en tot de menschen. Zoo ging Catharina Cibo, kleindochter van Innocentius VIII, Hebreuwsch leeren om de Heilige Schrift in het oorspronkelijke te kunnen lezen, om zoo beter te kunnen doordringen tot den geest der Christelijke liefde, ze beter in zich op te nemen en te verdiepen. Deze geestesstrooming wordt weerspiegeld in de ethische gedichten van Vittoria Colonna. ¶ Door vrijwel dezelfde denkbeelden werd een kleine groep Franciscanen te Camerino bezielde, aan wier hoofd twee ordebroeders, Matteo di Bascio en Lodovico da Fossombrone, stonden. Gedurende een pestepidemie, welke in dit kleine plaatsje op schrikbarende wijze woedde, als 't ware in het aangezicht des doods, stichtten zij de orde der Capucijnen, een orde, die de streng zedelijke voorschriften van den H. Franciscus volgde, waarvan zoowel de Conventualen als de Observanten

verre waren afgeweken. De oude orden der Franciscanen bonden dan ook onmiddellijk op hartstochtelijke wijze den strijd aan tegen de nieuwe secte, die zij vervolgden, waar ze konden en waartegen zij zelfs te Rome intrigeerden. Maar de Capucijnen vonden steun bij de vrouwen die, door hare neiging tot mystiek zich tot de nieuwe orde aangetrokken gevoelden, en onder leiding van Catherina Cibo en Vittoria Colonna voor hen opkwamen. Zonder deze hulp zou de orde der Capucijnen zich niet hebben kunnen handhaven, want de haar kwaad gezinde congregaties belasterden haar aanhangers voortdurend te Rome, noemden hen een schadelijke sekte en hadden reeds bereikt, dat de paus hun verbanning uit de residentie beval. Maar de beide hooggeplaatste vrouwen trokken zoo krachtig partij voor de Capucijnen, dat de paus hun verlof gaf om naar Rome terug te keeren; de strijd was echter zwaar geweest, want de Capucijnen hadden een machtigen bestrijder in den kardinaal Santa Croce, den energieke beschermer der Observanten. In 1534 trad ook Bernardo Ochino, die vroeger tot de Observanten behoord had, tot de nieuwe orde toe en werd spoedig hun vicaris-generaal. ¶ Toen Colonna de toekomst der Capucijnen, van wie zij een zegenrijken invloed op de Italiaansche maatschappij verwachtte, verzekerd zag, besloot zij haar reeds vroeger gekoesterd plan ten uitvoer te brengen, om een pelgrimstocht

naar het Heilige Land of tenminste naar den H. Jacob van Compostella te maken. Van den paus kreeg zij voor deze reis een vrijeleide, dat haar met hare veertien gezellinnen en den Capucijner Girolamo da Montepulciano onderdak verschafte in de kloosters, welke zij op haar weg zou vinden, terwijl zij tevens met de nonnen zou mogen verkeerden. Zulk een vrijeleide placht Rome in 't begin der XVIIe eeuw slechts aan zeer voorname personen te ge-

ven. Vittoria Colonna nam echter slechts zes vrouwen mede, zij wilde zich te Venetië naar het Heilige Land inschepen en bezocht op verzoek van Ercole onderweg Ferrara. Klaarblijkelijk was zij van plan niet Girolamo da Montepulciano, maar Bernardo Ochino naar het Heilige Land mede te nemen, want kort na haar aankomst kwam ook deze te Ferrara aan. Ze gevoelde zich echter zwak en de verre pelgrimstocht werd daardoor voor haar onmogelijk. Zij bleef geruimen tijd te Ferrara vertoeven en kwam daar in aanraking met Renata, die toen juist een kind verwachtte en met wie zij nauwe vriendschap sloot. Zij bezocht de hertogin zeer vaak zonder de etikette ten opzichte van kleeding in acht te nemen, „in habito molto volgare”, en had lange gesprekken met haar. Ercole hield toen reeds langen tijd verblijf te Venetië, waarheen hij in Januari getrokken was om het carnaval bij te wonen in gezelschap van een zeer groot gevolg, bestaande uit achthonderd voorname Ferrarische edelen. Het scheen hem te Venetië bijster goed te bevallen, want pas den vierden Maart kwam hij terug, nog geruimen tijd voor Renata's bevalling, welke den zeventienden Juni plaats had en waarbij zij een dochterje ter wereld bracht, dat door Vittoria Colonna ten doop werd gehouden. Ercole verveelde zich klaarblijkelijk in het gezelschap der twee met elkander philosopheerende vrouwen en ging kort daarna weder op reis, nu naar de Romagna, waar hij zijn vriend Pier Luigi Farnese hoopte te ontmoeten.

(Wordt vervolgd.)